

H&M BELOOFDE LEEFBARE LONEN, MAAR LONEN LIGGEN NOG ALTIJD ONDER BESTAANSMINIMUM

RESULTATEN ONDERZOEK NAAR DE LONEN BIJ STRATEGISCHE LEVERANCIERS VAN H&M

SAMENVATTING

De H&M-groep is een van de grootste retailers ter wereld, met wereldwijd 4.801 winkels.¹

In november 2013 maakte H&M bekend dat al "H&M's strategische leveranciers tegen eind 2018 een zodanige verloningsstructuur moeten hanteren dat zij een menswaardig loon uitbetalen. Dit geldt dan voor ongeveer 850.000 textielarbeiders."² Destijds maakten die arbeiders 60% van de H&M-producten bij 'strategische en geprefereerde leveranciers' aan wie H&M de status goud of platina heeft toegekend.³

Nu de deadline voor H&M nadert, besloten wij te onderzoeken wat de arbeiders in zes van de betrokken fabrieken nu verdienen, en in hoeverre dat neerkomt op een leefbaar loon.⁴

Van maart tot en met juni 2018 spraken onderzoekers met 62 arbeiders in Bulgarije, Turkije, India en Cambodja. In dit document worden hun belangrijkste bevindingen belicht. Er is ook een langere versie beschikbaar, met gedetailleerde gegevens per land en meer achtergrondinformatie.⁵

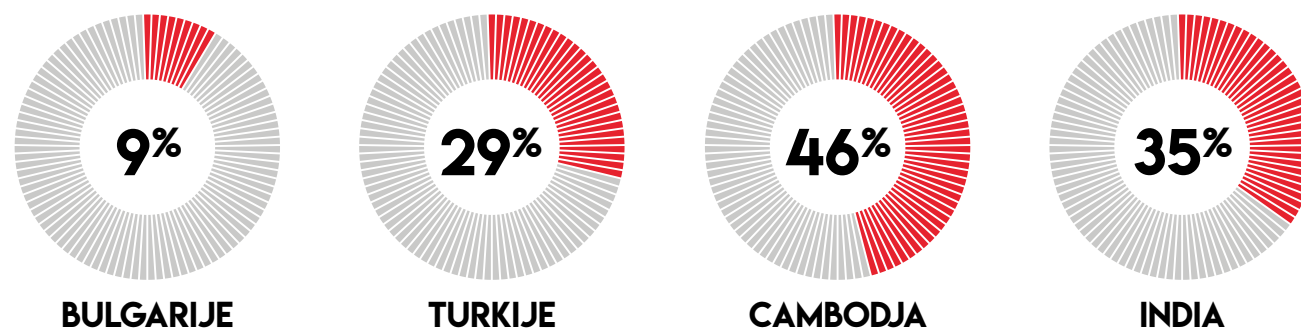
HONGERLONEN IN COMBINATIE MET SCHENDINGEN VAN ARBEIDS- EN MENSENRECHTEN

- Geen van de geïnterviewde arbeiders ontvangt ook maar bij benadering een leefbaar loon.
- Veel van de geïnterviewden en hun gezinnen leven onder de armoedegrens.
- De gemelde aantallen overuren overtreffen vaak het wettelijk toegestane maximum.
- Werken op zondag is voor veel geïnterviewden een wekelijkse praktijk.
- Overwerk wordt niet altijd beloond volgens de wettelijke voorschriften.
- Van de geïnterviewde arbeiders weet vrijwel niemand hoe de lonen worden berekend.
- Bij meerdere van de onderzochte fabrieken blijken geregeld werknemers flauw te vallen.
- Werknemers in alle onderzochte fabrieken zijn bang om zich aan te sluiten bij onafhankelijke vakbonden.

GEEN VAN DE GEÏNTERVIEWDE ARBEIDERS ONTVANGT OOK MAAR BIJ BENADERING EEN LEEFBAAR LOON.

De ondervraagde arbeiders in Turkije en India verdienen ongeveer een derde van het geschatte minimale leefbare loon. In Cambodja verdienen de respondenten bijna de helft van een minimaal leefbaar loon. In Bulgarije krijgen de geïnterviewden voor een standaard werkweek minder dan 10% van een minimaal leefbaar loon uitbetaald.

HET LOON IN VERHOUDING TOT EEN LEEFBAAR LOON

De bestaande armoedegrenzen die de nationale overheden en de EU hanteren, zijn in Bulgarije en Turkije aanzienlijk hoger dan het wettelijk minimumloon en het effectieve loon van arbeiders. De geïnterviewde Bulgaarse H&M-arbeiders verdienen minder dan twee derde van de EU-armoedegrens ondanks dat ze 80 uur per week werken!

ARBEIDERS IN BULGARIJE VERDIENEN MINDER DAN TWEE DERDE VAN DE EU-ARMOEDEGRENSEN

In Bulgarije **verdient geen van de respondenten het wettelijk minimumloon** bij een standaard werkweek en ontvangt geen enkele arbeider de gepaste overwerktoeslag.

Sommige geïnterviewden in India en Turkije krijgen alleen het wettelijk minimumloon betaald als ze overwerk verrichten en hun quota halen. Dit is in strijd met de wettelijke eis dat het minimumloon moet worden verdiend in de standaard werkweek. Bovendien is hier volgens de definitie van de IAO sprake van **dwangarbeid**.

Een aantal geïnterviewden in India **verdient zelfs met overwerk niet het minimumloon**.

“ DE LONEN ZIJN ZO LAAG DAT WE OVERUREN MOETEN WERKEN OM ONZE BASISBEHOEFTE TE DEKKEN. ”
(Een arbeider in India)

Louter om te overleven zijn arbeiders gedwongen **buitensporig veel uren** te werken. In drie van de zes onderzochte fabrieken overtreft het aantal overuren vaak het wettelijk toegestane maximum. Werken op zondag komt in alle landen geregeld voor.

Het aantal overuren bij de 'gouden leverancier' van H&M in Bulgarije bereikte tijdens de onderzoeksperiode een schandalige hoogte.

“ WE KUNNEN ONS NOOIT EEN FILM IN DE BIOSCOOP VEROORLOVEN. VAKANTIE IS ONDENKBAAR. IK ZIE MIJN KINDEREN BIJNA NOOIT. MIJN MAN KLAAGT DAT IK MOE EN UITGEPUT BEN ALS IK THUISKOM. ”
(Een arbeidster in Bulgarije)

Arbeiders in alle fabrieken zijn bang om zich aan te sluiten bij **onafhankelijke vakbonden**, en in twee van de zes onderzochte fabrieken worden vakbondsactiviteiten actief onderdrukt. Onderzoekers in alle vier landen benadrukken dat de vrijheid van vereniging bij de H&M-leveranciers stelselmatig wordt geschonden, wat in hoge mate bijdraagt aan het laag houden van de lonen.

De meeste respondenten weten niet hoe hun loon wordt berekend.

In de vier landen vinden onregelmatigheden plaats met disciplinaire inhoudingen op het loon en de uitbetaling van overwerk.

Flauwvallen is een normaal verschijnsel in de fabrieken in Bulgarije, Cambodja en India door hongerlonen, constante druk, huishoudelijke en zorgtaken voor vrouwen naast het werk, slechte luchtkwaliteit en hoge temperaturen.

In **Cambodja** bracht ons onderzoek geen verbeteringen aan het licht ten aanzien van een aantal problemen die ook in 2016 zijn onderzocht voor het rapport 'When "best" is far from good enough. Violations of workers' rights at four of H&M "best-in-class" suppliers in Cambodia'.⁶ Terwijl de onregelmatigheden met betrekking tot overuren, betaling van overwerk en disciplinaire inhoudingen op het loon volgens de respondenten hetzelfde zijn gebleven, lijken het excessieve gebruik van tijdelijke contracten en de gezondheidstoestand van de arbeiders te zijn verslechterd.

“ IK BEN DE ENIGE KOSTWINNER IN HET GEZIN. IK MOET VOOR DE OPLEIDING VAN MIJN KINDEREN ZORGEN. IK MOET HARD WERKEN OM HUN EEN BETERE TOEKOMST TE GEVEN, ZODAT ZE NIET ZOALS IK IN DE KLEDINGFABRIEK HOEVEN TE WERKEN. ”
(Een arbeider in India)

LOONLADDER BULGARIJE ⁷

BGN 192 EUR 98 USD 117	Gemiddeld nettoloon van geïnterviewde werknemers binnen de reguliere werktijden (Zonder overuren, berekend op basis van het totale nettoloon) ⁸
BGN 400 EUR 204 USD 244	Wettelijk minimum nettoloon tijdens de onderzoeksperiode (maart - mei 2018) ⁹
BGN 507 EUR 259 USD 309	Gemiddeld nettoloon van geïnterviewde werknemers inclusief overuren en toelagen
BGN 528 EUR 269 USD 318	Armoedegrens: 60% van het gemiddelde nettosalaris in het land 2017 ¹⁰
BGN 737 EUR 375 USD 429	Armoedegrens voor een gezin 2017: EU-SILC Armoederisicodrempel ¹¹
BGN 800 EUR 407 USD 465	Vakbondseis voor een wettelijk minimumloon: confederatie KNSB/ CITUB 2017 ¹²
BGN 1,000 EUR 511 USD 597	Vakbondseis voor een wettelijk minimumloon: confederatie Podkrepa 2017 ¹³
BGN 2,180 EUR 1,112 USD 1,330	Geschat leefbaar loon volgens geïnterviewde kledingarbeiders 2018 ¹⁴
BGN 2,340 EUR 1,192 USD 1,471	Vakbondsberekening voor de basiskosten voor een menswaardig leven (een leefbaar loon): confederatie KNSB/ CITUB, april 2018 ¹⁵

LOONLADDER TURKIJE ¹⁶

TRY 1,603 EUR 334 USD 414	Wettelijk minimum nettoloon tijdens de onderzoeksperiode (maart - mei 2018)
TRY 1,750 EUR 365 USD 452	Gemiddeld nettoloon van de geïnterviewde werknemers binnen de reguliere werktijd (zonder overwerk, volgens contracten)
TRY 1,957 EUR 408 USD 505	Gemiddeld nettoloon van geïnterviewde werknemers inclusief overwerk en toelagen
TRY 1,893 EUR 416 USD 491	Vakbondseis voor een wettelijk minimumloon: confederatie Türk-İş ¹⁷
TRY 5,250 EUR 1,333 USD 1,496	"Armoededrempel" voor een gezin, juni 2017 ¹⁹
TRY 5,331 EUR 1,133 USD 1,403	Vakbondsberekening voor de basiskosten voor een menswaardig leven (een leefbaar loon): Confederatie Türk-İş, 20 februari ²⁰
TRY 6,130 EUR 1,182 USD 1,414	Geschat basis leefbaar loon volgens voor geïnterviewde werknemers, mei 2018 ²¹

“ JE GAAT DE FABRIEK ‘S OCHTENDS OM 8 UUR BINNEN, MAAR JE WEET NOOIT WANNEER JE WEER NAAR HUIS KUNT GAAN. SOMS GAAN WE PAS OM 4 UUR IN DE VOLGENDE OCHTEND NAAR HUIS.” (Een kledingarbeider in Bulgarije)

LOONLADDER CAMBODJA ²²

KHR 683,482
EUR 146
USD 170

Wettelijk minimumloon tijdens onderzoeksperiode (juni 2018, minimumloon vastgesteld op 5 oktober 2017) Alleen de werknemers in de kleding- en schoenensector hebben een wettelijk minimumloon ²³

KHR 998,319
EUR 171
USD 207

Eis voor een wettelijk minimumloon: Cambodia Labour Federation, 1 mei 2018 ²⁴

KHR 896,568
EUR 190
USD 223

Gemiddeld **netto/bruto** salaris van geïnterviewde werknemers zonder overuren

KHR 1,149,860
EUR 244
USD 286

Gemiddeld brutosalaris van geïnterviewde werknemers inclusief overwerk

KHR 1,939,606
EUR 410
USD 477

Asia Floor Wage voor 2017 ²⁵

LOONLADDER INDIA ²⁶

INR 7,531/7,339
EUR 94/91
USD 116/113

Wettelijk minimumloon tijdens de onderzoeksperiode (maart - mei 2018) voor 1e graad kleermaker

INR 7,776
EUR 97
USD 120

Gemiddeld **nettoloon** van geïnterviewde werknemers zonder overwerk

INR 9,245
EUR 115
USD 142

Gemiddeld **brutosalaris** van geïnterviewde werknemers inclusief overwerk

INR 18,000
EUR 224
USD 277

Vakbondseis voor een wettelijk minimumloon: Centre of Indian Trade Unions (CITU) en de All-India Trade Union Congress (AITUC) ²⁷

INR 22,000
EUR 297
USD 340

Asia Floor Wage voor 2017 ²⁸

HOE STAAT HET MET DE UITVOERING VAN H&M'S ROADMAP-STRATEGIE OM OVERHEDEN ERTOE TE BEWEGEN MINIMUMLONEN GELIJK TE STELLEN AAN LEEFBARE LONEN?

Een van de vier strategieën die H&M presenteerde in haar 'Roadmap towards fair living wages' was het aanmoedigen van nationale overheden om minimumlonen vast te stellen op het niveau van leefbare lonen. De aanhoudende strijd voor een hoger minimumloon in Bangladesh illustreert de resultaten van H&M op dit gebied.

Ondanks een herhaalde oproepen aan H&M om publiekelijk steun uit te spreken voor de minimumlooneis van de arbeiders en hun vakbonden, blijft H&M zwijgen, ²⁹ terwijl fabriekseigenaren in Bangladesh pleiten voor een minimumloon dat niet eens zou neerkomen op een reële loonsverhoging. ³⁰

Hoewel H&M betrokken is bij een multi-stakeholderinitiatief ³¹ om nationale overheden te betrekken bij de kwestie van leefbare lonen, liggen de minimumlonen in alle onderzochte landen nog altijd ver onder de geschatte leefbare lonen. Intussen profiteert de modeketen op verschillende manieren van overheidssubsidies en -steun. Voorbeelden zijn gesubsidieerd vervoer van en naar kledingfabrieken, wettelijk toegestane inzet van studentenarbeid tegen minder dan het minimumloon, belastingkortingen en gunstige wet- en regelgeving.

“OM GELD TE BESPAREN, KOPEN WE TWEDEHANDS KLEREN, SOMS ZELFS VAN H&M!”

(Een kledingarbeider in Bulgarije)

“ IK WOON BIJ FAMILIE EN HEB MIJN GEZIN IN MIJN GEBOORTEDORP GELATEN. WE KUNNEN HET NIET BETALEN OM HIER SAMEN TE WONEN. ”

(Een kledingarbeidster in India)

“ VANWEGE ONZE FINANCIËLE NOOD KUNNEN MIJN KINDEREN NIET MEE NAAR EVENEMENTEN DIE DOOR DE SCHOOL WORDEN GEORGANISEERD. SOMS LACHEN HUN KLASGENOTEN HEN UIT OMDAT ONS GEZIN IN ARMOEDE LEEFT. ”

(Een kledingarbeider in Turkije)

“ IK LEEN VAAK GELD VAN MIJN BAAS DAT IK DE VOLGENDE MAAND TERUGBETAAL. IK KAN MIJN OUDSTE DOCHTER NIET NAAR SCHOOL STUREN OMDAT IK ER HET GELD NIET VOOR HEB. IK PROBEER HET VOLGEND JAAR WEER. IK MAAK ME ZORGEN OM DE TOEKOMST VAN MIJN KINDEREN OMDAT MIJN SALARIS ZO LAAG IS. ”

(Een kledingarbeidster in India)

“ ZELFS ALS WE OVERWERK WEIGEREN KUNNEN WE NIET NAAR HUIS, WANT HET MANAGEMENT BEPAALT WANNEER DE Bussen VERTREKKEN. ”

(Een kledingarbeidster in Bulgarije)

“ IK WERK BIJNA ALTIJD, IN DE FABRIEK OF THUIS. ER IS GEEN TIJD VOOR RUST. ”

(Een kledingarbeidster in India)

“ EEN COLLEGA WERD ONTSLAGEN NADAT ZE WAS FLAUWGEVALLEN ”

(Een kledingarbeidster in Bulgarije)

BETAAL EEN LEEFBAAR LOON

1

ETEN EN DRINKEN

2

HUUR

3

GEZONDHEIDSZORG

4

ONDERWIJS

5

KLEDING

6

VERVOER

7

SPAREN

ENDNOTES

¹ <https://about.hm.com/en/about-us/markets-and-expansion/store-count-per-brand.html>

² H&M (2013): H&M's roadmap towards a fair living wage in the textile industry

³ H&M Group Supplier List: <http://sustainability.hm.com/en/sustainability/downloads-resources/resources/supplier-list.html> - voor het laatst geraadpleegd 1 augustus 2018

⁴ Leefbaar loon (living wage) volgens de definitie van CCC: <https://cleanclothes.org/livingwage>

⁵ <https://turnaroundhm.org/wage-research-september-2018>

⁶ Door Joel Preston, CENTRAL, Cambodja, en Carin Leffler, Future In Our Hands, Noorwegen: <https://cleanclothes.org/resources/national-cccs/when-best-is-far-from-good-enough-violations-of-workers2019-rights-at-four-of-h-m-best-in-class-suppliers-in-cambodia>

⁷ Alle omrekeningen naar EUR en USD volgens wisselkoers Oanda op 15 mei 2018 (ten tijde van het onderzoek), tenzij anders vermeld

⁸ $507 / (176 + 4 \text{ weken} * (5 * 4 * 1,5 + 24 * 1,75 \text{ overwerktoeslag})) = 1,09 \text{ BGN loon per uur!}$
 $1,09 * 176 = 192 \text{ BGN nettoloon per maand bij standaard werkweek}$

⁹ Het brutominimumloon is 510 BGN

¹⁰ D.w.z. 60% van 880 BGN (december 2017), Nationaal Statistisch Instituut, 2018. Gemiddelde lonen en salarissen per maand van werknemers met een arbeidscontract in 2017. Beschikbaar op <http://www.nsi.bg/bg/content/3928/%D0%B-D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE-%D0%B-D%D0%B8%D0%B2%D0%BE>. Voor het laatst geraadpleegd 15 april 2018. Omrekeningen naar EUR en USD volgens wisselkoers Oanda op 15 december 2017

¹¹ Drempel van armoederisico voor twee volwassenen met twee kinderen onder 14 jaar, 2017 (EU-statistiek van inkomens en levensomstandigheden (EU-SILC) – bron: Nationaal Statistisch Instituut (NSI) van Bulgarije: Poverty and Social Inclusion Indicators – National Level, <http://www.nsi.bg/en/content/8294/poverty-and-social-inclusion-indicators-national-level>, voor het laatst geraadpleegd 24 juni 2018; berekening: $8.848 \text{ BGN} / 12 = 737 \text{ BGN/maand}$; $4524 \text{ EUR} / 12 = 377 \text{ EUR}$ – omrekening naar EUR en USD volgens wisselkoers Oanda op 1 juli 2017

¹² OffNews. 2017. CITUB Ask for a Minimum Wage of 800 BGN. Beschikbaar op <https://offnews.bg/obshtestvo/knsb-poiska-800-leva-minimalna-zaplata-654390.html> Voor het laatst geraadpleegd 15 april 2018.

Omdat het bbp in Bulgarije met 4,5 tot 5% per jaar toeneemt, moet dit volgens CITUB worden vertaald in een verhoging van het gemiddelde maandloon met 120-150 BGN, en een jaarlijkse verhoging van het minimumloon met 50-60 BGN.

¹³ Als in Bulgarije de productiviteit tweemaal zo laag is en de lonen vijf keer zo laag zijn als het EU-gemiddelde, betekent dit volgens het verbond van vakverenigingen Podkrepa dat de lonen in Bulgarije zijn ondergewaardeerd met een factor 2,5. Daarom zou een realistisch minimumloon in de ogen van Podkrepa ten minste 1000 BGN moeten bedragen tot het einde van de zittingstermijn van de huidige regering, waarschijnlijk 2021.

[News.bg](https://news.bg/finance/1000-leva-minimalna-rabotna-zaplata-iskat-ot-kt-podkrepa.html). 2017. KT Podkrepa Ask for a Minimum Wage of 1000 BGN. Beschikbaar op <https://news.bg/finance/1000-leva-minimalna-rabotna-zaplata-iskat-ot-kt-podkrepa.html>. Voor het laatst geraadpleegd 15 april 2018.

¹⁴ Volgens de geïnterviewden, aangevuld met gegevens van Numbeo wanneer de schatting van arbeiders onrealistisch laag was of wanneer ze geen schatting konden geven. https://www.numbeo.com/cost-of-living/coun-try_result.jsp?country=Bulgaria; geraadpleegd 14 mei 2018

¹⁵ Berekening door het onderzoeksinstituut van de Bulgaarse vakbond KNSB en CITUB van de minimumkosten voor een fatsoenlijk leven/ een leefbaar minimumloon; de berekening omvat uitgaven voor voeding, huisvesting, energie en water, gezondheidszorg, onderwijs, vervoer en vakantie, maar niet voor kleding, cultuur, communicatie en sparen. Bron: <http://www.knsb-bg.org/index.php/%D0%B2%D1%81%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8-%D0%B-D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/522-%D0%B-D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BB-D-0%B0%D1%89%D0%B0%D0%B-D%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B0/4778-2340>

¹⁶ Alle omrekeningen naar EUR en USD volgens Oanda op 15 maart 2018 (ten tijde van het onderzoek), tenzij anders vermeld

¹⁷ Vakbond Türk-İş voor 2018: <https://bit.ly/2Kb2FGU>, december 2017 – omrekeningen naar EUR en USD: Oanda 15 december 2017

¹⁸ Februari 2018, Turks ministerie van Economische Zaken (<https://bit.ly/2K8ZYG3>) - Oanda 15 februari 2018

¹⁹ Voor een 4-persoonshuishouden, Turkey Kamu-Sen Research and Development Center: <https://bit.ly/2MjCzhM> - Oanda 15 juni 2017

²⁰ Voor een 4-persoonshuishouden, vakbond Türk-İş, Türk-İş Research: <https://bit.ly/2Mn8M7Q> / <http://www.turkis.org.tr/default.asp> - Oanda 15 februari 2018

²¹ Volgens de geïnterviewden, aangevuld met gegevens van Numbeo wanneer de schatting van arbeiders onrealistisch laag was of wanneer ze geen schatting konden geven. https://www.numbeo.com/cost-of-living/coun-try_result.jsp?country=Bulgaria; geraadpleegd 14 mei 2018

²² Alle omrekeningen naar EUR en USD volgens wisselkoers Oanda op vrijdag 15 juni 2018 (ten tijde van het onderzoek), tenzij anders vermeld

²³ Wettelijke aanpassingen hebben in 2018 de verplichte bijdragen aan het nationale sociale zekerheid fonds volledig verschoven naar de werkgever (bruto = netto).

²⁴ Oanda 1 mei 2018

²⁵ Oanda 1 juli 2017

²⁶ Alle EUR en USD-conversies volgens Oanda. 15 maart 2018 (tijd van onderzoek), tenzij anders vermeld.

²⁷ 18.000 Rs. per maand is door de Indiase overheid aanvaard als het nieuwe minimumloon voor medewerkers van de centrale overheid.

²⁸ Oanda 1 juli 2017

²⁹ Kijk op <https://turnaroundhm.org>

³⁰ Kijk op <https://cleanclothes.org/news/2018/08/28/brands-support-for-a-living-wage-for-garment-workers-in-bangladesh>

³¹ <https://actonlivingwages.com/>

Dit document is tot stand gekomen binnen de campagne "Turn Around, H&M!". Gecoördineerd door Clean Clothes Campaign en actief ondersteund door het International Labor Rights Forum en wemove.eu.

turnaroundhm.org

#TurnAroundHM   **#LivingWageNow**

Auteur: Dr. Bettina Musiolek (Entwicklungspolitisches Netzwerk Sachsen / Clean Clothes Campaign)

Onderzoekers: Madlen Nikolova, Georgi Medarov (Bulgaria); Varduhi Balyan, Tayfur Onat (CCC Turkey); Society for Labour and Development (India); Len Leng (Cambodia)

Foto: Georgi Sharov

Design en layout: Devi Adamo

Editor: Neva Nahtigal

Proofreading: Helen Gimber

Informatie over het onderzoek: bettina.musiolek@einwelt-sachsen.de

Informatie over de campagne: info@turnaroundhm.org

SEPTEMBER 2018